

tatkozik, ahol elrejtőzve a tiszta és holt fogalmakkal való megfogás és leírás alól kivonja magát." (33. o.) Valóban nagyszerű tudományos eredmény! Az „életelv”, „életforrás” egyedüli meghatározása: hogy forrása az életnek — minden egyéb meghatározás elvileg lehetetlen. Mit szólna Hegel ehhez és a mai tudományhoz, mikor a korabeli newtoni nyomokon haladó (és a német szakirodalomban erősen vulgarizált) természettudomány bizonyos általa szószaporítónak nyilvánított meghatározásait így gunyolta ki: „Ha arra a kérdésre, hogy az ember miért utazik a városba, azt a magyarázatot adják, mert a városban bizonyos vonzóerő van, mely őt odahajtja, akkor ezt a választ, amit a természet-tudományok szentesítettek, igléstelenségnek fogják venni.”⁸ Ez a kritika azonban egy kezdő fogalmaiban élő, nagy jövőjű, tiszteletreméltó tudományra vonatkozott. „Exakt fizikusaimik” szeme másfelé néz: ők az ősi primitivitás homályaiban akarják megtalálni a magasabb fejlődési fokot — ami egyenlő a fejlődés tagadásával, a magasabbnak alacsonyabbá való degradálásával. Mindez időszerű. Amit tervszerűen kidolgoznak: a tudománytalan tudomány éppen az, amire szüksége van a hanyatló gazdasági rendnek, amelynek egyetlen „életelve” csakugyan az, hogy még élni akar.

Jegyzet. 1. Naturdialektik. — 2. Marxhoz intézett 1873 március 3-án keltezett levelében. — 3. Fischer Emil (1852—1919) kémikus, egyetemi tanárnak a fehérje molekula „épületét”, szerkezetét megvilágító fehérje szintéziseire gondolunk. — 4. A mechanikus, vagy mechanisztikus felfogás minden jelenséget fizikai (főleg technikai) és kémiai törvényekre vezet vissza. — 5. Marx a Deutsche Ideologieben így nyilatkozik Feuerbachról: „F. sosem jut el odáig, hogy az érzéki világot az azt kitevő egyének összes, élő, érzéki tevékenységének fogja fel...” — 6. Lásd ezekre vonatkozóan Planck: Wege zur physikalischen Erkenntnis 164. és 228. o. — 7. Ezt mutatják... korunk legérettebb szellemi képviselőinek művei: mintahogy Kolbenheyer gondolkodása telítve van önalkotta biológiával.” (32. o.) Kolbenheyert nem kell ezek után külön bemutatni. — s. Lásd Hegel, Wissenschaft der Logik II. kötet 79. o.

HEINRICH HEINE: NÉMETORSZÁG

Átköltötte: FALUDY GYÖRGY

A TEUTOBURGI ERDŐ ÉS A LATIN KULTURA

*Bús ősznap volt. S csak ment a chaise a holt
erdőn, hol ránkhajoltak a rideg
s tar tölgyfaágak, mint gót boltívek,
s úgy lengett rajtuk, mint bitón, a hold;*

*a hold, mezítelen, rőt, parázna test, —
baljós mocsár ez, nedves és setét,
germán kocsis, nógasd a vén gebét,
s gyerünk tovább, mert elborit az est.*

*Az őszi est, mely szürke szemfedél
lett annyi hadnak, mely, mint egy vitéz állt
itt, s nem mondott, jaj, többet Áve Cézárt,
midőn a lápra ráborult az éj.*

Nagy volt az éj és messze volt a Város,
itt tért Varus pihenni mindörökre
a barbár erdő hűs ölében; körötte
pusztultak el centúriói, sáros

szájukba sás s mocsári gyík kuszott, —
egy kis kert volt Tibur mellett a vágyuk,
s most itt pihennek s márványszarkofágjuk
falát nem őrzik alvó Vénuszok.

Nem isznak többé mályvaszín kadarkát,
germán hullát ölelnék lenn a lábban,
s a közvitéztek, annyi s annyi százan, —
csontvázukat most vadvizék kavarják

és sírjukon lidérces láng lobog,
Wotán tölgyét táplálja már a vérök, —
s a többiek: gyarmatlakók, kísérek,
seregdiákok, markotányosok,

kik itt átkozták Marsot és Erint,
s szűzek, kiknek mellén átment a dárda,
s kiknek nem tette holt kezébe már a
kőfalloszt senki, ős szokás szerint.

Most itt hevernek. Rajtuk dudva nő,
pajzsuk felett sziszegve fú a bóra,
s a Styxnél alvó három légióra
én mondok áldást, német verselő.

Lehet: silány zsoldoshad volt, rohadt
kalandorvágó s őrző harci mámor
kergette őket és a kulturáról,
amelyet hoztak, nem tudtak sokat.

Iszákjukat tömték és semmi bűnt
nem átalítottak elkövetni, borban
s aranyban hemperegtek, bár e korban
még nem Mercur volt a hadistenünk.

Mindegy —: a Dél, görög és latin szellem,
Augustus, a világpolgár s a régholt
Fiaton küldötte őket e vak égbolt
ölébe, Észak vad hordái ellen:

ők védték Bajaet, Róma várfokát,
az Achradina mélyzöld pineáit,
Ovidius pimasz elégiait,
Horatius nehéz, fanyar borát,

s Propertius olthatlan vágyait;
ők védték Éleát és Troja halmát,
a Posilüpon sztoikus nyugalmát,
s a Lesbák parfümös ágyait;

ők védték Frontót, Heron gépeit,
 Trimalchion borongó lakomáját,
 Epiktetosz sétáit, Léda száját,
 s görög festők csiklandós képeit;

a Neptuntemplom márványoszlopát,
 Vitruviust, Ptolemeuszt, Szoszthénesz
 epigrammáit, Kráteszt, Diogénesz
 fanyar tréfáit s Pláton eidoszát;

ők védték itt a kulturát s az észet,
 a Parthenont, Neapoliszt, Kumát,
 Galénus minden antidótumát,
 s a vén porhintő Arisztótelészt...

S ezért áldom most őket, régi holtak,
 kiket nem díszít márványkő e fertőn,
 s kik egykor itt, e klasszikus nagyverdőn
 a humanizmus katonái voltak.

A Város küldte őket, melyet rég
 támadtak s mit csak védték, egyre védték,
 mert óh jaj, hányszor indult erre délnek
 Hermann vezér s a szőke csordanép.

Vad cimberék és teutonok mentek
 itt át a Póhoz, hogy lovat meg ringyót
 raboljanak s a fákról minden bimbót
 lenyessenek, míg tar s elégett kertek

közt szétkergette őket Marius;
 itt áll a domb, melyről új harcra várta
 népeit Thusnelda, kit a Via Sacra
 felé bilincsben vitt Germanicus;

itt volt a német kőszánc, mely megett
 háromszáz évig harcoltak egy helyben
 és Rómát lesték kék szemükkel, melyben
 lobogva égeit a fajgyűlölet;

háromszáz évig védték tőlük éjjel
 s nappal a sokszáz korhadó őrtornyot,
 amíg a haldokló császárság bomlott
 csapásaiktól nem hullt szerteséjjel...

Ez volt az ősz! Rómában már fiús
 hetérákat szerették, hírneves
 írók keresztrejvényt faragtak és deres
 ezüstkorról beszélt Petronius.

És akkor jöttek ők: a cimberék,
 a vandálok, gótok és alemánok
 és úgy tapostak átizzadt csizmájuk
 alá egy kulturát, mint egy legyet.

Csak jöttek, jöttek: csonka hordák, népek,
s a Hohenstaufok: örültek vagy szentek,
kik Efezusig s Palermóig mentek
ősi haraggal gyujtogatni délnek;

s aztán — e szennyes áradás után
is hány hadat látott e vén mocsár már:
a lefedt szájú, gőgös Habsburg császár,
akit a bißarra jésztet Tizian,

innét küldte Rómára Landsknechtnépét,
mely Ghirlandajo képeiből vágott
maszkot farsangra és Márton barátot
éltette s drága kurtizánok méhét

tüzes dorongra szúrta s százados
tetők alá csóvát vetett s az ó
dómoltárookra, vak, vérszomjazó
sereg, mely éjjelente százakós

boroshordókba fulladt, mint Clarence,
s kőkancsót Apollon és Minerván
verdeste szét — így hált meg egykor germán
zsoldospaták alatt a renaissance.

...S hogy akkor törödet fáradt szivedbe
mért szúrtad, Varus, most már értelek.
A bölcsészettől hosszú éjjelek
elfárasztottak s lelkedet ridegre

marták a hires filozófiák;
hű kísérod, a kétely, száz körömmel
tépett s nem tudtad már pogány örömmel
ölelni Dóriont és Claudiát.

Magános lettél és vigasztalan,
s hajnál felé, az őrtűznél, a szalmán
talán érezted, hogy harcolni barbár
erőkkel itt mi bús és hasztalan.

Álltál s nézted Germania egén
a vén felhőket s aztán nem reméltél
már semmit, bár e század, mélyben éltél
nagy század volt, akárcsak az enyém.

Mert nézd: testvérkorokban éltünk, holt
vitéz meg én, helléneid fia,
kinek itt kellett gúnyolódnia
egy évszázadban, melyre büszke volt.

Korán hált hős, hadd dicsérem neked
és hadd tárom fel nem-látó szemednek
a századot, mélyet megsejtened sem
engedtek már a fukar istenek.

Mert volt e korban, bár csővel gyilkolta
társát az ember, egy csipetnyi ész, —
a léghajót s a Péterterét nehéz
oszlopsorát nem láttad már, se Volta

fényét s nem hívott soha a sötét
lagúnákra Velence ragyogása,
s a távcsövekben szemed sohse látta
az Aldebáránt s a Tejút ködét.

Távol fülednek nem csengett a rím,
Baudelaire nem lett szivednek enyhe méreg,
és esténként ágyadba nem kísérték
Raszkolnikow, **B** Bovaryné, Szanin.

A bálokon fodros szoknyájú hölgyek
nem csókoltak walcerzenére szádon,
és ásitozva téli éjszakákon
nem olvastad a königsbergi bölcset.

Kávéházban, melledre, fejlehajtva
Európa minden bűjait sohse szívtad,
s a hulló, barna lombok sohse hívtak
ősz sétára a Boulevard Montmartre-ra.

A Sistina és Raffael szobái
félé sohasem vonzhatott a vágyad,
s végső utadra nem zengtek utánad
Ludwig Beethoven hősi harsonái.

De mégse képzeld, porladó vitézem,
hogy talpig tejfel volt a tört pohár, —
fényes s hazug kocsink nyomába sár
s nyomor buggyant a földből, bármi szépen

takargattuk, a polgáralkovok
mélyén por ült, elfojtott, régi lázok
s emésztetlen teóriák csiráztak
a nép között, hallottuk, hogy ropog

a fal, bár újra festettük, s e tenger
tömegnek minden jelszó messzi hang
maradt. Sok volt a pap, sok volt a bank,
sok volt a tábornok s kevés az ember.

Mi lesz velünk? Varus, fanyar a lecke.
Nincs más állandó, mint a változás.
A kultúrák, meghalnak, óriás
csizmában már közéig félénk az este

és minden tárgy ködös szakállt ereszt,
az ajkakon undorra fagy a mámor,
s ecet lesz a chianti a pohárból, —
Ave, Petronius! Te tudtad ezt.

Ott fogsz a dús asztál mellett heverni,
s vüroád fellázadt szolganépedet,
hogy rádtörjön s ellopja pénzedet,
s a bort, amelyet mar nem tudsz keverni.

...De mért nem jönnek? Nem kellenek vert
kupáink nékik és a dús borok?
Kakas szól a homályon át s homok
szálad az órán. Óh, mi rossz e perc!

Fanyar kor ez. Maradj ember a gáton,
az ájsötétben is civis Romanus,
s utolsónak menj, meghalni, mint Varus
a vert sereg után. E vak világon

ugyis mindegy, lesz-e, ki süppedő
sírom felett, e rozszant, sárga csonton,
egykor Páris felett majd verset mondjon,
arab, japán vagy néger verselő....

Bús őszi nap. Nézd: áll a chaise a holt
erdőn, hol ránkhajolnak a rideg
s tar tölgyágak, mint síri boltívek,
s fölöttünk, mint bitófán, leng a hold,

és minden fát csontvázfehérre fest —
baljós mocsár ez, redves és setét,
germán kocsis, nógasd a vén gebét,
s gyerünk tovább. Fejünkre szállt az est.

A TŐKÉSRENDI TERMELÉS KIALAKULÁSA OROSZORSZÁGBAN

Irtta: KOVÁCS KÁROLY

Félreértők és félremagyarázók légiója szorgoskodott a multban és serénykedik manapság is az orosz kapitalizmus fejlődéstörténetének összekúsálásán. Az úttörők e téren azok az orosz közgazdák, történetirők és politikusok voltak, akiknek bizonyos osztályok képviselőiben gyakorlati érdekük fűződött a tények egyoldalú magyarázásához vagy azok kiforgatásához. Ezek a ferdtések később más népek irodalmába is utat találtak. Így lopták be magukat a művelt európai ember ismeretkörébe olyan nézetek, amelyek szerint Oroszország a világháború előestéjén siralmasan visszamaradt helyzetben tengődött. Nem hiányoztak természetesen azok, akiknek kapóra jött ez az érvelés. Ezek a táltosok siettek a „barbár elmaradottsággal” magyarázni meg az orosz történelem legutóbbi fejezeteit. De gyakran még a tájékozottabbak is úgy vélekednek, hogy az orosz kapitalizmus fejlődésének okai máshol rejlenek, útja más volt, mint az, amit a nagy európai országok történetéből ismerünk.

Mindezek a nézetek alaptalanok. A tőkés árutermelési az orosz jobbagygzdálkodásba is azokon a csapásokon hatolt be, úgy feszítette szét annak kereteit és lett a gazdasági élet urává, mint más! országokban.

A kapitalizmus kialakulása előtt Oroszországban is három feltétel-